

компетентної особистості. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку спеціалізованих граматичних ботів, які враховують вікові, мовні та когнітивні особливості учнів [3, с. 3210]

ЛІТЕРАТУРА

1. Ellis, R. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
2. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching*. Harlow: Pearson Longman, 2015.
3. Huang, B., Hew, K. F., & Lo, C. K. Investigating the effects of gamified chatbot-based learning on students' motivation and engagement in English grammar learning. *Educational Technology Research and Development*, 69(6), 3195–3215, 2021.
4. Larsen-Freeman, D. *Teaching Language: From Grammar to Grammmaring*. Boston: Heinle ELT, 2003.
5. Thornbury, S. *How to Teach Grammar*. Harlow: Pearson Education, 1999.
6. Ur, P. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012

Мисик Тетяна

Науковий керівник – доц. Іванців Орислава

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАЛАМБУРУ ТА СПОСОБИ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ В АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ЖАРТАХ І ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Каламбур – це одна з форм мовної гри, що широко використовується в гумористичній літературі, піснях, рекламі та навіть повсякденному спілкуванні. Завдяки своїй здатності створювати різноманітні значення з однакових або схожих за звучанням слів, каламбур стає потужним інструментом для досягнення комічного ефекту. В англійському мовному контексті каламбури здобули значну популярність завдяки своєму використанню в класичних і сучасних літературних творах, а також у популярних медіа та рекламі.

У контексті англійськомовних жартів та художніх творів, каламбур може виступати не лише як засіб комічного ефекту, але й як спосіб глибшого вираження авторських ідей, надання багатозначності тексту або розкриття соціальних та культурних аспектів. Мовностилістичні особливості каламбуру виявляються у його здатності маніпулювати значеннями слів, використовуючи їх звучання чи орфографію.

Метою дослідження є аналіз мовностилістичних характеристик каламбуру в англійськомовних жартах і художньому творі «Колір магії» Т. Праччета, а також виявлення основних стратегій його відтворення в українському перекладі.

О. Гнедкова та З. Карпенко наголошують, що каламбур (англ., фр. *Calembour*) – це специфічна мовна фігура, яка ґрунтується на використанні різних значень одного й того ж слова або слів, які звучать схоже, з метою створення комічного або пародійного ефекту [2, с. 256]. Він часто застосовується в гумористичних контекстах, де змішування або перетлумачення значень слів створює несподівану, іноді абсурдну ситуацію, яка викликає сміх [2, с. 256].

У процесі вивчення семантичних характеристик каламбуру, О. Волова та М. Оленяк зосереджують увагу на механізмах їх формування. Засоби створення каламбурів відрізняються

як за своєю структурною організацією, так і за частотністю застосування. Найпоширенішими серед них є омонімія та полісемія. Крім того, слід виділити такі прийоми, як розпад значення фразеологізмів, гра з цифрами, фонетичне членування слів тощо. Кожен із цих механізмів має свої різновиди, особливості вживання різних мовних форм і значень [1, с. 104]. Розглянемо їх детальніше.

Полісемія, тобто здатність слова набувати кількох лексичних значень залежно від контексту, є одним із засобів, які найчастіше застосовуються у створенні каламбуру. Це пов'язано з її властивістю забезпечувати економію мовних ресурсів. Щодо зазначеного О. Влодова та М. Оленяк зауважують, що «з огляду на функціонування полісемантів найбільш придатними для формування каламбурної опозиції є лексичні одиниці зі схожими планами вираження, протиставлені за певними семантичними ознаками» [1, с. 104].

М. Гіоргадзе вважає, що лінгвістична невизначеність каламбурів найчастіше створюється за допомогою неоднозначних елементів – лексичних, граматичних або синтаксичних. Лексична неоднозначність стосується того, що слово або фраза мають кілька значень у межах мови, до якої вони належать. Семантична неоднозначність виникає, коли речення містить слово або фразу з більш ніж одним значенням. Синтаксична неоднозначність виникає тоді, коли структура речення допускає два (або більше) можливих тлумачення [5].

Оскільки каламбури найбільше реалізуються в мові художньої літератури, матеріалом нашого дослідження ми обрали роман «Колір магії» Т. Праччета.

Письменник часто звертається до двомовності своїх персонажів, а тому неодноразово акцентує увагу на фонетичному непорозумінні, в чому й простежуємо каламбурну комічність, наприклад: “Fut?” – “Food” [7, с. 6]. У цьому діалозі виникає гра звучання, коли іноземець (Twoflower) намагається повторити слово “food”, але вимовляє його як “fut”, що створює комічний ефект завдяки неправильному відтворенню англійської лексеми. Відносимо цей каламбур до фонетичних, який ґрунтується на мовній інтерференції – неправильній артикуляції слова, що змінює його сприйняття слухачем.

У каламбурі “My name is immaterial.” – “That’s a pretty name,” said Rincewind [7, с. 87] – слово *immaterial* означає «не має значення», «неважливо». Але Ринсвінд сприймає його як ім’я, буквально Імматеріал, і коментує, що це гарне ім’я. Відповідно простежуємо двозначності й семантичне непорозуміння, на основі яких побудований каламбур.

На основі міжмовної омонімії побудований каламбур: “What’s a canard?” – “I think it’s a kind of duck,” said Rincewind [7, с. 87]. Так, слово *canard* у французькій мові має значення «качка», але в англійській (в запозиченому значенні) – «неправда, вигадка». Діалог іронізує над тим, що Туфлауер і Ринсвінд буквально сприймають слово як назву качки, тоді як персонаж мав на увазі брехню.

Каламбур може будуватися не лише на очевидній паронимазії, наявній у тексті, а й шляхом підстановки в контекст неочікуваної, незвичної мовної одиниці замість передбачуваної

[3, с. 67]. Наприклад, *Her father did not bother to watch her go. One reason for this was, of course, that since he had been dead for three months his eyes were in any case not in the best of condition* [7, с. 44] – каламбур побудований на контрасті між переносним і буквальним значенням. Автор спершу створює певну метафоричність змісту “his eyes were in any case not in the best of condition”, а потім переводить його у буквальний контекст (він мертвий, тому фізично не може дивитись). Відповідно маємо семантичний каламбур, в основі якого двозначність.

Нами виділено також різноманітні каламбури в англійськомовних жартах, які побудовані на подібності та багатозначності лексем-ядер каламбурів. Наприклад: “What did the grape say when it got crushed? Nothing, it just let out a little wine.” [6] – каламбур на основі омонімії “wine” (вино) і “whine” (плакати, скиглити), що надає жарту легкість і дотепність; “I want to be cremated as it is my last hope for a smoking hot body.” [6] – іронічне використання фрази *smoking hot* (привабливий) у буквальному значенні, що викликає комічний ефект через використання подвійного значення; “Yesterday, I accidentally swallowed some food coloring. The doctor says I’m okay, but I feel like I’ve dyed a little inside.” [6] – каламбур на основі лексем *dyed* (пофарбований) і *died* (помер).

Зокрема, звернімо увагу й на особливості перекладу каламбуру на прикладі англійськомовних жартів. Так, Є. Михайлова та В. Березний акцентують увагу на таких способах перекладу як калькування, компенсація та опущення. Калькування передбачає дослівне відтворення мовної одиниці шляхом перекладу її значущих компонентів або шляхом запозичення окремих значень слів. Основним методом відтворення каламбуру у перекладі є компенсація. Цей прийом полягає в тому, що замість елемента оригіналу в тексті перекладу використовується інший, подібний за функцією або впливом, який дозволяє частково або повністю відшкодувати втрату змісту чи стилістичного ефекту. Завдяки цьому досягається аналогічне враження на реципієнта – читача, глядача чи слухача – попри неможливість буквального відтворення [4, с. 100].

Відповідно до зазначених теоретичних відомостей спробуємо здійснити переклад каламбуру використовуючи калькування та компенсацію. Так, каламбур “*Becoming a vegetarian is one big missed steak*” [6] перекладемо як «Стати вегетаріанцем – це велика «стейкова» помилка». У перекладі ми використали компенсацію, що дозволило зберегти структуру каламбуру, а також змістовий, так і комічний ефект оригіналу. Оскільки в оригінальному англійському реченні використано фонетичний каламбур на основі омонімії: “*missed steak*” звучить подібно до “*mistake*”, отже, створюється гра слів на збігу звукової форми (омофонія) зі значенням «помилка». У перекладі цей ефект ми не можемо відтворити фонетично, бо в українській мові лексеми «стейк» і «помилка» не мають звукової подібності. Тому вважаємо доцільним використати спосіб компенсації: шляхом уведення прикметника «стейкова», який підтримує зв’язок з м’ясною темою. Це дозволяє зберегти гумористичне навантаження, а також натяк на абсурдність відмови від м’яса, що і було закладено в оригінал.

Каламбур “Some aquatic mammals at the zoo escaped. It was otter chaos!” [6] – Деякі водні ссавці в зоопарку втекли. Це був видровий хаос. Оригінал містить гру між словами “otter” (видра) і “utter” (повний), які англійською звучать однаково. Переклад шляхом калькування дещо нівелює каламбурний зміст, проте залишає комічний ефект.

Отже, дослідження мовностилістичних особливостей каламбуру та способів його відтворення в англійськомовних жартах і художніх творах показало, що каламбур є важливим стилістичним засобом, який не лише виконує комічну функцію, але й сприяє багатозначності тексту, поглибленню його змісту та передачі культурних особливостей. Завдяки використанню омонімії, паронімії, гри зі значеннями та звучанням слів, каламбур дозволяє авторам створювати ефект несподіванки, сатири чи критичного осмислення певних соціальних явищ.

У процесі перекладу каламбурів на українську мову найбільш ефективним є адаптивний підхід, що дозволяє зберегти гумористичний ефект та змістову багатозначність. Однак, через структурні та семантичні відмінності між англійською та українською мовами, перекладачі часто стикаються з труднощами у відтворенні каламбурів й застосовують різні методи перекладу задля збереження стилістичного ефекту. Таким чином, каламбур залишається одним із найскладніших для перекладу мовних явищ, що потребує глибокого розуміння як вихідного, так і цільового культурного контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Владова О. Г., Оленяк М. Я. Семантичні особливості гри слів у розмовному жанрі (на матеріалі англомовного серіалу «Друзі»). Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Т. 2. 2016. № 8. С. 103-107. URL: <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/3889> (Дата звернення: 26.05.2025)
2. Гнедкова О. Г., Карпенко З. О. Особливості утворення та перекладу каламбуру як різновиду мовної гри. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 2021. Том 32 (71). № 1. Ч. 2. С. 254-261. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_2/46.pdf (дата звернення: 25.03.2025).
3. Деркач І. О. Особливості моделювання сучасної афористичної мовної гри. Східнослов'янська філологія: здобутки та перспективи : зб. матеріалів X Всеукраїнської студент. наук. інтернет-конференції. Кривий Ріг, 2019. Вип. 10. С. 66–72.
4. Михайлова Є., Березний В. Проблематика перекладу каламбурів у комедійних фільмах на прикладі трилогії фільмів «Назад у майбутнє». Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 листопада 2022 р. С. 98-101. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0053557.pdf#page=98> (Дата звернення: 06.05.2025)
5. Giorgadze M. Linguistic features of pun, its typology and classification. European Scientific Journal, ESJ, 10(10). 2014. P. 271-276. URL: <https://ejournal.org/index.php/esj/article/view/4819> (Дата звернення: 06.05.2025)
6. Maryn L. 125 Funny Puns to Get You Giggling All Day. URL: <https://parade.com/1024249/marynliles/funny-puns> (Дата звернення: 06.05.2025)
7. Pratchett T. The Color of Magic. 2000. 277 p.